

ŞİRKETLERİN ETKİLERİ VE MUHALEFET

Dünya devi su şirketlerinin etkinlikleri, dünyanın çeşitli ülkelerinde üç temel sonuç doğurmaktadır. Birincisi, su hizmetini ellerine geçirdikleri her yerde su hizmeti pahalılaşmaktadır. İkincisi, çalışmaya başlar başlamaz çalışanları işten çıkarma yoluna başvurmaktadırlar. Üçüncüsü, dış alıma dayandırdıkları çalışma tarzları nedeniyle, iş yaptıkları ülkelerde üretim ve istihdam olanaklarını genişletmek bir yana daraltmaktadırlar. Bunlara ek olarak, bu şirketlerin rekabetçi bir ortamda çalışmadıkları, yasa-dışı birleşmeler ve anlaşmalar ile zaten tekelleri bir doğaya sahip olan su alanında tekelleşmeyi kışkırtarak çalıştıkları görülmektedir. Sonuç, rüşvet ve yolsuzlukların genişlemesi olmaktadır.

Bu şirketlerin giderek yayılan etkinlikleri, yarattıkları tahribat nedeniyle, çeşitli ülkelerde giderek yaygınlaşan muhalefet hareketleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bölümde, şirketlerin yol açtığı sorunlar ve bunlara karşı muhalefet hakkında bilgi verilmektedir.

Suda Fiyat Artışları

Suda özelleştirme politikası yürüten siyasetçiler, özelleştirme ile birlikte rekabetçi bir su piyasasının oluşacağını ve böylelikle su hizmetlerinin daha etkin yürütülebileceğini, maliyetlerin ve su fiyatlarının düşeceğini öne sürmektedirler. Oysa, dünyada su özelleştirmeleri ile birlikte öne sürülen bu iddiaların hiçbiri gerçekleşmediği gibi, aksini gösteren birçok durumla yüzyüze gelinmiştir.

Kamu işletmeciliği ile özel sektör işletmeciliğinin ön yargısız bir tutumla yapılan karşılaştırmaları, su sektöründe kamu seçeneğinin daha düşük maliyet düzeyi ile çalışmaya olanak verdiğini göstermektedir. Belli başlı İngiliz ve İsveç kentlerinde 1995 yılı itibarıyla yapılan bir karşılaştırma, belediye işletmelerinin özel şirketlerden daha düşük üretim maliyetlerine sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Tablo 1. İsviçre ve İngiltere su maliyetlerinin karşılaştırılması (\$/m³)

Su şirketi	Sektör	Tüketici maliyeti	İşletme maliyeti
Stocholm	Belediye	0,28	0,17
Manchester	Özel	0,91	0,40
Bristol	Özel	0,83	0,48
Göthenburg	Belediye	0,38	0,11
Kriklees	Özel	0,99	0,52
Hartlepool	Özel	0,73	0,35
Helsinborg	Belediye	0,42	0,42
Waverly	Özel	0,82	0,48
Wrexham	Özel	1,25	0,57
İsviç Ortalaması		0,36	0,23
İngiltere Ortalaması		0,93	0,48

Uygulamada fiyat artışları genellikle, ihaleyi alan şirketin başlangıçtaki taahhüdünden fazla olmakta, böylece sözleşmelerde şirketlerin fiyat artışlarına izin veren değişikliklere gidilmektedir. Fiyat artışlarının sözleşme değişiklikleri ile gündeme gelmesi, tüm su özelleştirmelerinin ortak özelliğidir.

Sözleşmede değişiklik yapılarak su fiyatlarının artırılmasına verilebilecek örneklerden biri, Arjantin'de yaşanmıştır. Arjantin'de *Aguas Argentinas* adlı imtiyazcı şirket, yeni abone bağlantılarını sözleşmedeki hükümlere göre yapamayacağını belirtmiş, bunun üzerine hükümet, 1997 Kasım ayında, şirketin fiyatları artırmasına izin veren bir sözleşme değişikliği yapmayı kabul etmiştir. Ancak 1998 Mart ayında Yüksek Mahkeme fiyat artışlarının yasal olmadığına karar vermiştir. Yargı kararına karşı şirketin yanıtı, su sistemine yapacağı yatırımları kesmek zorunda kalabileceği olmuş, kamu gücüne bir tür rest çekmiştir.

Benzer bir başka gelişme, yine Arjantin'de *Santa Fe* kenti imtiyaz sözleşmelerinde ortaya çıkmıştır. Burada da şirketin fiyat artışı yapmasına izin verilmiştir.

Almanya'nın Rostok, Polonya'nın Gdansk kentlerinde yaşanan gelişmeler de aynıdır. Bu kentlerde de özelleştirilen su imtiyaz sözleşmeleri daha yüksek fiyat artışları için yeniden görüşülmüştür. Almanya'nın doğusunda bulunan Rostok kentinin su ve kanalizasyon imtiyazı 1992'de 25 yıllığına %50'si Alman Thyssen, %50'si Fransız Lyonnaise des Eaux'ya ait olan *Eurawasser* şirketine verilmiştir. Su fiyatları, su tüketiminin yıllık 20-22 milyon m³ olacağı varsayımı üzerine hesaplanmışken, 1994 yılında su tüketimi 17 milyon m³'e düşmüştür. Bu nedenle sözleşmedeki su fiyatları tekrar gözden geçirilmiş, 1995'te su fiyatları %24, kanalizasyon vergisi ise %30 oranında artırılmıştır.

Çek Cumhuriyeti'nde, İngiliz su şirketi *Welsh Water* Çek SCVK şirketindeki %36'lık payıyla Güney Bohemya'nın su ve kanalizasyon işletmesini almıştır. Bu bölgede su fiyatları, 1995 yılında 1989'daki fiyatlardan 24 kat fazla olmuştur.

Filipinler'de Bagaido'nun su imtiyazı 1997'de *Biwater*'a verilmişti. Fakat Biwater devam eden para krizi nedeniyle ihalede verdiği fiyatın artırılmasını talep edince imtiyazı iptal edilmiştir.

Fiyat artışları, 30 yıl ya da daha uzun süreli sözleşmeler yapılması ve varolan sözleşmelerin sınırsız süreler ile uzatılması gibi uygulamalar sayesinde oldukça uygun ortamlarda gerçekleştirilmektedir. Örneğin Fransa'nın Dinard (İlle-et-Vilaine) kentinde CISE şirketi 1929 yılında aldığı su imtiyazını, 2005 yılına kadar uzatmayı başarmıştır. Aynı şirket, hiçbir rekabete tabi olmadan su şebekelerini 65 yıl boyunca işletmiş olacaktır.

Fransa'da, parlamento tarafından hazırlanan bir rapora göre, öncesinde özelleştirilmiş su şirketlerinden hizmet alan Fransız yurttaşları, 20 yıl belediye işletmelerinden hizmet alanlara göre %20-30 arası daha fazla ödeme yapmaktaydılar. 1998 yılında ise, bu iki kesim arasındaki fark %58'e yükselmiştir. Yine Fransa'da St Etienne'de fiyatlar, su imtiyazının özelleştirmesini izleyen 2 yıl içinde %124 artmıştır. Fransız Sayıştay'ı tarafından hazırlanan bir rapora göre, "fiyat artışları hizmetlerin özelleştirilmesi ile bağlantılıdır". Fransa'da su tarifelerinde 1992'den bu yana, özellikle suyun özelleştirildiği yerlerde, yılda ortalama %10'luk bir artış olmuştur. İşletmeciler, fiyat artışlarına, talep edilen ağır yatırımların neden olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak Sayıştay, yatırımlarla hiçbir bağlantısı olmayan birçok fiyat artışı örneğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin Egleton kentinde (Correze) yatırımlar belediye meclisi yönetiminde kaldığı halde, sözleşme yapan özel şirketlerin su tarifelerini üç yıl içinde iki katından fazla arttırdıkları saptanmıştır. Öte yandan Fransız içme suyunun %40'ının sızıntı yüzünden kaybolduğu ve 9 milyon insanın kanalizasyon sistemine bağlı olmadığı gerçeği karşısında, özelleştirmeyle hizmet etkinliğinin artacağı yönündeki iddia da boşluğa düşmektedir. Şeffaflığın olmaması, özel işletmeciliği ve fiyat artışlarını sorun haline getiren bir başka özellik olarak dikkat çekmektedir. Fransız Sayıştay'ı sözleşmelerin yeterince açık olmadığını, taşeron şirketlerin rekabetten uzak bir ortamda kamu denetiminden kaçarak çalıştıklarını saptamıştır. Rapor'a göre, "devredilmiş kamu hizmetleri üzerinde kontrol ve gözetim yokluğu, yönetimin şeffaf olmaması, yolsuzluklara neden olmaktadır". Buna verilen örneklerden birisi, Metz kentindeki su şirketlerinin 20 yıldan bu

yana denetlenmemiş olmasıdır. Bir başka örnek, Bandol-Savary kentinden verilmektedir. Bu kentte GdE'nin yavru şirketi OTV, yeni su bakım istasyonu inşaatı sözleşmesini kazanmıştır. Ancak proje öngörüldüğünden daha pahalıya mal olmuştur. Dahası, OTV, bakım için her yılkinden iki kat daha fazla olan faturayı meclise kabul ettirmeyi başarmıştır. Bölgesel kontrolörler için sürpriz olan bu durum üzerine şirket kendisini, bu yöntemin meclisçe uygun bulunduğunu anımsatarak savunmuştur

Endonezya'da *Lyonnaise des Eaux* ve *Thames Water* öncülüğündeki bir ortak yatırım tarafından kazanılan su özelleştirmesi, fiyat artışları ve özelleştirme öncesi toplanmayan su gelirinin toplanmasıyla başlamıştır. Thames Water'ın ortağının devlet başkanı Suharto'nun oğullarından birine ait bir şirket olması, bu örneğin ilginç özelliklerinden birisidir. Suharto'nun iktidardan düşmesiyle imtiyazlar konsorsiyumdan geri alınmıştır. Thames Water şimdi imtiyazın tekrar verilmesini talep etmektedir.

Çokuluslular ve Yolsuzluk

Dünyada su hizmeti ihalelerinde çokuluslularla siyasetçiler arasında yolsuzluk ilişkilerinin birçok örneğine rastlanmaktadır. Başlıca Fransız su şirketlerinin rüşvetle işlerini yürüttüklerine dair birçok rapor bulunmaktadır. Bu olgu, sadece Fransız su şirketlerine ilişkin değildir; İngiltere'de de benzer birçok hikaye vardır.

Birçok ülkede ve özelleştirmeye başvurulmuş birçok kamu hizmeti alanında yasaların ve ahlaki değerlerin çiğnendiği, sık sık yayımlanan raporlarla ortaya çıkmıştır. İktisadi güçlerine dayanarak birçok çokuluslunun özelleştirme politikalarını kendi çıkarlarına göre yönlendirdiği ve siyasi iktidarlara yolsuzluk ilişkilerine girdiği saptanmıştır.

İngiliz çokuluslu su şirketi Biwater Güney Afrika, Zimbabwe, Filipinler ve Pakistan'da 4 büyük yolsuzluk olayına karışmıştır. Bu yolsuzluklar Biwater'in doğrudan ya da yerel ortaklarının karıştığı yolsuzluklardır. Güney Afrika'da, Biwater'in yerel ortağı olan şirketin bir yöneticisinin aynı zamanda su sözleşmesi imzalayan ilde meclis üyesi olması nedeniyle soruşturma başlatılmıştır. Zimbabwe'de Harare şehir meclisi, bir baraj inşaatı nedeniyle Biwater'a araştırma yapılmadan ödeme yapmakla suçlanmıştır. Burada Biwater ile sözleşmenin gizli yapıldığı ortaya çıkmıştır. Filipinler'de iki yerel yönetim Biwater ve bir Filipin şirketi (OMCI) ile Subic Water isimli bir ortak şirket kurulmuştur. İki şehrin su ve kanalizasyon sisteminin işletme imtiyazı bu şirkete

verilmiştir. Daha sonra şirkete usulsüz ödeme yapıldığı suçlamasıyla dava açılmıştır. Pakistan'da bir gazete Biwater'ın Karacı'deki 25 milyon dolarlık su projesi ile ilgili olarak hiçbir politikacı ve hükümet görevlisine rüşvet verilmediğini İngiltere'nin doğrulamasını istemiştir.

Fransa'da çokuluslu üç Fransız şirketinin, Bouygues, Suez-Lyonnaise ve Vivendi'nin karıştığı yolsuzluk vakası ortaya çıkarılmıştır. Bu şirketlerin 1989-1996 yılları arasında Ile de-France bölgesinde okul inşaatlarında bir kartel oluşturdukları ve yaklaşık 500 milyon dolar değerindeki ihaleleri kendi aralarında paylaştıkları ortaya çıkmıştır.

Bu örnekler göstermektedir ki, çokuluslular girdikleri ihalelerde kartel oluşturma, rüşvet verme de dahil olmak üzere birçok yöntemle çekinmeden başvurabilmektedirler.

Bu örnekler ortaya çıkarılabilen, saptanabilmiş olanlardır. Bunların dışında, yasal önlemler alamamış ve düzenlemelerini yapamamış, gelişkin bir hukuk sistemine sahip olmayan gelişmekte olan ülkelerde çokulusluların ne tür ilişkiler ve etkinlikler içinde oldukları tam olarak bilinmemektedir.

Çokulusluların faaliyetleri genişledikçe ve hızlandıkça, yolsuzluk ve rüşvet olaylarının sayısının ve hacminin artacağı kesindir.

İşgücü ve Sendikalar Üzerindeki Etkiler

Sudaki her özelleştirme uygulaması beraberinde işten çıkarmaları getirmektedir. Özelleştirmeler en doğrudan ve ilk etkisini bu konuda göstermektedir. Çünkü su hizmetlerini alan şirketler ilk elde maliyetlerin düşürülmesini hedeflemekte ve ilk uygulama olarak işten çıkarmalara başvurumaktadırlar.

Kolombiya'da Cartagena'da özelleştirilen şirket, işçilerin de özellikle seçilmiş aktif sendikacıların bulunduğu işçilerin birçoğunu işten çıkarmıştır.

Filipinler'de Temmuz 1997'de, Manila su imtiyazı Lyonnaise des Eaux ve United Utilities'e verilmiş, özelleştirme sonrasında büyük bir personel indirimine gidilmiştir. İşten çıkarılan işçiler arasından bir kısmı yeniden işe alınmış ama sendikal haklar çiğnenmiştir.

Çek Cumhuriyeti'nde Güney Bohemya'nın su ve kanal imtiyazının özelleştirilmesi sonucunda SCVK isimli şirket 2500 işçiye işten çıkarmıştır. %36'sı Welsh Water'a ait olan şirketin kâr etmek için işçi çıkarmak ve su fiyatlarını yükseltmek yolunu seçtiği hazırlanan bir raporda da açıkça belirtilmiştir.

Brezilya'da ilk su özelleştirmesi deneyimine sahne olan Limeria'da %50'si Lyonnaise des Eaux'a ait olan Aguas de Limeria isimli şirket,

özelleştirme sonrası şirkette çalışan 430 işçinin %40'ını iki yıl süreyle işten çıkarmıştır. Böylece şirket hem tazminatlardan kurtulmuş hem de işçilik maliyetini en az iki yıl için %40 oranında düşürmeyi başarmıştır.

Sızıntılar ve Kirlilik

Fransa ve İngiltere'de; su sızıntıları, kirlilik ve kuraklık gibi sorunların çözümünde özel işletmelerin kamu işletmelerinden daha etkin olmadıkları ortaya çıkmıştır.¹ İngiltere'de 1995 yılındaki kuraklık yaygın bir şekilde su eksikliğine neden olmuştur. Örneğin Yorkshire su şirketi, bir bölgedeki evlere su temin etmek için, yaklaşık bir yıl boyunca bir su şebekesinden tankerlerle su taşımıştır. Birçok bölgede su sızıntıları önemli boyuttadır. Thames Water'ın sızıntı oranı %38'in üstündedir. Su dağıtımının halen kamu şirketlerince yapıldığı Prag'da %40'lık su sızıntısı söz konusudur. İlginç olan, Prag'da yüksek sızıntı oranının, su şebekesinin özel sektöre devredilmesinde başlıca gerekçe olarak ileri sürülmesidir.

İngiltere'de kirliliğe neden olan önemli olaylarda, su şirketlerinin ağırlıklı pay sahibi oldukları görülmektedir. Severn Trent, South West Water ve Générale des Eaux tarafından kontrol edilen Three Valleys gibi bazı büyük şirketler, kendi su dağıtım şebekelerindeki ciddi kimyasal ve bakteriyolojik kirliliği giderememe sorunu ile birlikte yaşamaktadırlar.

Durum, dünyada en yüksek özelleştirme oranına sahip olan Fransa'da da farklı değildir. Fransız Yargıtayı 1997 yılında bir rapor yayınlamış, bu rapor ile su dağıtım sistemini ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Eleştiriler belediye ve özel imtiyazcıların her ikisine birden yöneltilmiş, özelleştirme savunucularının tersine Yargıtay, sektördeki teknik ve mali sorunlarda özel işletmeciliğin çözüm olduğu yönünde herhangi bir sonuca ulaşmamıştır.

Sendikal Muhalefet

Su özelleştirmelerinde işçi çıkarma ve sendikal hak ihlallerinin gündeme gelmesi, doğal olarak sendikal muhalefeti doğurmaktadır. Ancak bu muhalefetin güçlü olduğunu söylemek oldukça zordur. Özelleştirme öncesi muhalefet genellikle özelleştirmenin yapılmaması veya durdurulması amacını taşıırken, özelleştirme sonrasında ise sendikal hakların savunulması biçiminde yürümektedir. Ancak özelleştirme sonrası personel indirimine başvurulması ve temel sendikal hakların ihlal edilmesi, sendikal muhalefeti güçsüzleştirmekte, etkisizleştirmektedir.

¹ PSIRU, Resource 5, *The Problems of Water in UK and France*.

Sendikal muhalefet örneklerinden birisi, Güney Afrika'da SAMWU ve çeşitli toplumsal örgütler tarafından Nelspruit belediye meclisinin su özelleştirme kararına karşı duruşudur. İngiliz Biwater'ın yavru şirketine verilmek istenen su imtiyazına karşı SAMWU tarafından sergilenen muhalefet, PSI tarafından da uluslararası bir kampanya haline getirilmiştir.

Bir başka örnek, Tayland'da Thames Water'ın Pathum Thanin su imtiyazına talip olması ile doğmuştur. Sendikalar, su işletmelerinin yapımı ile pompa ve boru istasyonlarının bakım harcamalarının, imtiyazın verilmesi durumunda tüketiciye ödettirileceğini ifade ederek harekete geçmişler, su fiyatlarının büyük ölçüde artacağını ilan ederek özelleştirmeye karşı çıkmışlardır.

Avrupa Birliği'nden gelen bir örnek ise, 1999 yılında yapılması planlanan ve en büyük su özelleştirmesi olarak nitelendirilen Almanya Berlin su şirketi Berliner Wasser Betriebe'nin (BWB) %49,9'nun satışına karşı Alman ÖTV sendikasının güçlü muhalefidir. Berlin Eyaleti'ne ait bu su şirketi, yerel yönetimin borçlarını karşılamak amacıyla satılmak istenmektedir. ÖTV, özelleştirmenin önlenmesi veya ertelenmesi için güçlü bir yerel kampanya örgütleyerek harekete geçmiştir.

Macaristan'ın Debrecen ve Polonya'nın Lodz kentlerinde su hizmetlerinin özelleştirilmesine karşı geliştirilen sendikal muhalefete ayrıntılı olarak bölüm sonunda örnek olaylar olarak yer verilmiştir.

PSI Muhalefeti

PSI (Public Services International), kamu hizmetlerinde faaliyet gösteren sendikaların dünya çapında örgütlenmiş uluslararası federasyonudur.

PSI'nin 1993 ve 1997 kongrelerinde su hizmetleri ve su özelleştirmeleri ile ilgili birtakım kararlar alındığı görülmektedir. PSI belgelerinde ve kongre kararlarında su hizmetlerinin kamu hizmeti olduğu ve bu niteliğinin devam etmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ancak PSI'nin suyun kamusal niteliğine yaptığı bu vurgu, su hizmetlerinin kamu ve/veya özel sektör tarafından mı yürütüleceği sorusu gündeme geldiğinde tartışmalı hale gelmektedir.

PSI kamu kolaylıkları (utilities) olarak adlandırılan elektrik, su, gaz, katı atık, kamu taşımacılığı, kamu konut ve inşaat hizmetlerinin kamusal sorumluluk altında bulunmasını bir ilke olarak benimsemiştir. Ama, öte yandan bu hizmetlerin kamu tarafından işletilmesi konusu PSI tarafından bir ilke sorunu değildir. Bu noktada daha çok verili olan durumun kabul edilmesi söz konusudur. Yani PSI'a göre kamu hizmetleri kamunun

sorumluluğu devam etmek şartıyla özel sektör tarafından da yürütülebilir. PSI bu hizmetlerin kamu sorumluluğundan ve kontrolünden çıkarılmasına muhalefet etmektedir.

PSI, bu anlayışının bir sonucu olarak kamu kolaylıklarına giren hizmetlere talip olan çokuluslu şirketler olgusuna dikkat çekmektedir. Çokulusluların giderek artan etkinliği ve gücü bu dikkatin yoğunlaşmasına neden olmuştur. PSI'nın çokuluslular konusunda ortaya koyduğu tavrın iki önemli boyutu vardır. Birincisi, PSI, dünya çapında kamu hizmetleri alanına giren çokulusluların faaliyetlerini yakından izlemeyi, onları gözlem altında bulundurmaya, onlarla ilgili yaygın bir iletişim ağı kurmayı ve üye sendikaları bilgilendirmeyi ve onları da bilgi toplamaya teşvik etmeyi bir politika olarak benimsemiş görünmektedir. PSI bu bilgi ve iletişim ağı yoluyla çokuluslulara karşı geliştirilecek stratejiyi belirlemeye çalışmaktadır. İkinci olarak, PSI çokulusluların faaliyetleri sırasında ortaya çıkan sorunlardan yola çıkarak bu faaliyetlerin denetlenmesine ve ortaya çıkan olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yönelik bir sendikal çalışma yapmayı benimsemiştir. Çokulusluların faaliyetleri sırasında istihdam, sendikal haklar ve kamu hizmetlerinin fiyatlandırılması, ihaleleri ve çalışma koşullarında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların işçiler, kamu hizmetleri ve tüketici açısından yarattığı olumsuz sonuçlar, PSI için temel ilgi alanıdır.

Bu genel bilgilerden sonra, PSI'nın muhalefeti konusunda bazı noktalar üzerinde durmak gerekmektedir.

PSI'nın özellikle su hizmetlerindeki kamu sorumluluğu vurgusu önemli olmakla birlikte yetersizdir. Su hizmetlerinde kamu sorumluluğu ilkesinin bu hizmetlerin kamusal kuruluşlar eliyle verilmesi ilkesiyle birlikte düşünülmesi gerekir. Su hizmetlerinde bu bütünselliğin ilkesel bir biçimde savunulmaması ileride, çok uzak olmayan bir gelecekte, "kamu sorumluluğu"nun önemsiz bir ayrıntı haline gelmesi sonucunu da doğurabilir. Çokulusluların stratejileri ve iktisadi öngörülerini birkaç on yıl içinde bu alanda belirleyici bir güç haline gelebileceklerine işaret etmektedir. Su hizmetlerinin dünya çapında bir piyasa hizmeti ve suyun da bir ticari meta haline gelmesi, çokulusluların sektörde temel aktör olarak ortaya çıkması, kamunun kontrol gücü ve sorumluluğunun fiilen ortadan kalkması anlamına gelecektir.

Özelleştirmeye başvuran ülkelerde su fiyatlarındaki artışlar, istihdam ve çalışma koşulları üzerindeki baskı ve su özelleştirmeleri ihalelerinde ortaya çıkan sorunlar bugünden şekillenmeye başlamıştır. Bunlar, daha şimdiden kamu sorumluluğu ve kamu kontrolünün içinin boşaltılmasının örnekleri olarak karşımızda durmaktadır.

Oysa PSI'nin bugünden yapması gereken, sudaki özelleştirmelere karşı politika geliştirirken kamu sorumluluğu ile birlikte su hizmetlerinde kamu işletmeciliğini savunmaktır. Daha önceki bölümlerde görüldüğü gibi, sudaki özelleştirme eğilimi yavaş yavaş güç kazanmaktadır ama dünya geneli için söylemek gerekirse halen kamu işletmeciliği, baskın bir uygulamadır. Suda özel işletmeciliğin daha doğru deyişle çokulusluların en etkin olduğu yer gelişmiş Avrupa ülkeleridir. Dolayısıyla, diyebiliriz ki, PSI'nin su hizmetlerine yaklaşımı dünyadaki gerçeklere göre değil Avrupa gerçeğine uygun bir yaklaşımdır. Üstelik bunun tüm Avrupa'yı da kapsamadığını, İngiltere ve Fransa gerçekleri ile daha fazla örtüşüğünü de belirtmek gerekir. PSI yaklaşımı ve politikalarının birkaç ülkedeki duruma göre şekillenmesinin nedenleri üzerine de bazı şeyler söylenebilir. Bilindiği gibi kamu hizmetlerine yönelik en kapsamlı ve ciddi neo-liberal saldırının yapıldığı ülke İngiltere'dir. Bu saldırıyla ilk karşılaşan sendika hareketi de İngiltere'dedir. İngiliz sendika hareketi kamu hizmetleri üzerindeki bu baskının sonuçlarını doğrudan yaşamış, özelleştirme ve karşı politikalar konusunda ilk adımları atmış harekettir. İngiliz sendika hareketi bu saldırıyı göğüslemek için bir arayış sürecine girmiş, sendikal birleşmeler gündeme gelmiştir. Bunun yanısıra özelleştirmeye karşı politika geliştirmek için ilk sendikal enstitü İngiltere'de kurulmuştur. Özelleştirmelerin dünya geneline yaygınlaşmaya başlamasıyla İngiliz sendikal deneyimi örnek alınan ve ilk başvuru bir deneyim haline gelmiştir. Bu PSI'ı da etkilemiş ve bu alandaki PSI politikalarına İngiliz deneyi yön vermeye başlamıştır. Kanımızca, PSI'nin şu anki yönelimini zayıflatan ana etkeni bu olgu içinde aramak gerekir. Bilindiği gibi İngiliz su yönetimi şu anda bölgesel imtiyazlar verilen İngiliz çokuluslularının elindedir. Oysa bu gerçeklik dünya gerçekliğiyle örtüşmemektedir.

Dünya genelinde bugün yürütülecek sendikal politikalarının ekseni, çokulusluların su hizmetlerine girmesinin önlenmesi ve su hizmetlerinde kamu işletmeciliğinin savunulmasıdır. Bu, çok daha gerçekçi ve bugünün dünyasına daha uygun bir politikadır.

Aslında suda çokulusluların yarattığı sorunlar ve ortaya çıkan ilk örnekler ve deneyim, çokulusluların bu alandaki varlığını sorgulamaya yetecek düzeydedir. Suda çokuluslu gerçeğinin baskın bir eğilim olmaması da su hizmetlerine dönük politikaların savunulmasını kolaylaştırıcı bir etkidir. Ancak PSI, çokulusluları su hizmetlerinin baskın bir gerçeği olarak görmekte ve politikalarını buna dayandırmaktadır. Yazı ekindeki "PSI Su Yasası" suda egemenliğin çokulusluların elinde bulunduğu varsayımına göre hazırlanmıştır; bu

bakımdan da ulusal sendika hareketlerini yanlış yönlendirebilecek bir doküman niteliğindedir.

Bu yönlendirmeyi benimsersek, örneğin Türkiye’de, su hizmetlerinde örgütlü sendikaların henüz yalnızca Antalya ve İzmit’te görülen iki örneğin dışında varlığı bulunmayan su çokulusluları ile “PSI Su Yasası”nı uygulamanın hazırlığı içine girmeleri gerekir. Oysa, belediye hizmetlerinde bugün yaşanan tıkanma ve ortaya çıkan sonuçlar özelleştirme planına ve uygulamalarına doğrudan bağlıdır. Dolayısıyla, Türkiye’de su hizmetlerinde ve genel olarak da belediye hizmetlerinde örgütlü sendikaların, bırakalım çokuluslularla bir “yasa” üzerinde anlaşmayı, en baştan belediye hizmetlerinin özelleştirilmesine karşı etkili bir sendikal çalışma yapması gerekmektedir.

PSI SU YASASI²

SU HİZMETLERİNDE TEMİZ VE GÜVENLİ İÇME SUYU VE ADİL ÇALIŞMA KOŞULLARI İÇİN SÖZLEŞME

Su: Temel Bir Kamu Hizmeti

Bu Yasa, topluluklara, temiz ve güvenli içmesuyu sağlama kamu hizmetini sunan şirketler ile su işçileri sendikalarının, kamu hizmetinin demokratik düzenlemeler, çevre standartları ve adil çalışma koşullarına ilişkin konuları açıklığa kavuşturmak üzere gösterdikleri ortak çabayı yansıtmaktadır. Yasa, yurttaşlar yararına yüksek kaliteli içmesuyu ile kanalizasyon ve diğer kirleticilerle güvenli arıtım ve tahliyesinin yapılmasındaki ortak çıkarları gözetir.

Temiz ve erişilebilir içmesuyu kullanma hakkı, temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu hak, şirketlerin etkinlik gösterdiği topluluklarda kamu otoritelerince korunmalı, denetlenmeli ve yaşama geçirilmesi sağlanmalıdır. Bu Yasa, tüm yurttaşların sağlık, refah ve zenginliklerinin, iyi kalite içmesuyu üretimi ve dağıtımı ile kanalizasyon ve diğer kirleticilerin güvenli arıtımı ve tahliyesine bağlı olduğunu kabul etmektedir. Su hizmeti verenler, yurttaşlar açısından kaliteli; evrensel olarak erişilebilir ve kullanılabilir su, çevre açısından dikkatli bir su kaynakları yönetimi ile atıksu yönetimi ve su hizmetlerinde çalışan işçiler açısından adil çalışma koşulları sağlamayı taahhüt ederler.

Bölüm I: Güvenli ve Temiz İçmesuyu, Uygun Kanal Boşaltım Sistemleri ve Su Kaynakları Yönetimi

Amaçlar şunlardır:

- Tüm yurttaşların temiz ve güvenli içmesuyuna erişme güvencesini sağlamak.

² 10-14 Kasım 1997’de Yokohama’da yapılan PSI Dünya Kongresi öncesinde PSI Yürütme Kurulu’nca kabul edilen metin.

- Güvenli, etkin ve çevre dostu kanal boşaltım sistemine erişmeyi sağlamak. Su sistemleri geliştirilmeli, bakılarak onarılmalı ve su kaynakları korunmalıdır. İmzacı taraflar Gündem 21 Dünya Çevre Zirvesi (1992)'ni, su kaynaklarının sürdürülebilir gelişmesi için kalkış noktası olarak kabul etmektedirler.
- İçmesuyu sunumu, kanalizasyon ve diğer kirleticilerin boşaltılmasının temel kamu hizmetlerinden olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır.
- Herkesin içmesuyu ve kanal boşaltımına ödenebilir fiyatlarla, sürekli ve güvenli biçimde erişmesi, kamu hizmetinin gereğidir. Ödemekte güçlük çeken yurttaşlar için adil ve ivedi çözümler aranacak, zorunluysa uygun yasal düzenlemelere başvurulacaktır. Su sunumunda su kesme uygulanması yasaklanmalıdır.
- İçmesuyu sağlama ile kanal ve diğer kirlətici unsurların boşaltımı demokratik denetim altında olmalı ve uygun bir kamu otoritesince düzenlenmesi güvence altına alınmalıdır.

İşletmecilikte şeffaflık (ve dürüstlük) ve rüşvete bulaşmamak, demokratik kararların geçerliliğini güvence altına almanın başlıca koşullarıdır. İmzacı taraflar, yurttaşın bilgi alma hakkı ve yerel toplulukların, örneğin su sistemlerinde su şirketlerinin su kalitesi, tarifeler ve yatırım politikalarının düzenlenmesine katılım hakkı temelinde demokratik düzenlemeyi savunurlar. Yurttaşların bu hakları etkin şekilde kullanabilmeleri için mali araçlar sağlanmalıdır. Bu, demokrasinin önkoşuludur.

Kâr elde edilmişse, bunların tümüyle yerel su şebekelerinin geliştirilmesine katkıda bulunması gerekir. Düzenleyici birimler, yatırım planlarını denetleyerek güvence altına almalıdır.

Ekonomik, çevresel ve yerel konularla bütünleşmiş ulusal su programlarının su kaynakları ve su hizmetleri gelirlerinin sürekli bir tutarlılıkla geliştirilmesini sağlayacak biçimde yapılması gerekir. Tüketici ve işçilerin temsilcilerini kapsayan Yerel Su Meclisleri geliştirilecektir.

Bölüm II: Su Hizmetlerinde Adil Çalışma Koşulları

Bu Yasa, içmesuyu sunumu ve kanal ve diğer kirleticilerin boşaltılmasının, en iyi biçimde, yüksek nitelikli ve yetenekli personel tarafından ve su şirketleriyle çalışanları arasında iyi ilişkiler temelinde gerçekleştirileceğini kabul eder. PSI ve su şirketleri, yerel su hizmetlerinin geliştirilmesinin profesyonel yaklaşıma ve su şirketinde çalışan işçilerin katkılarına bağlı olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar.

Yapıcı çalışma ilişkileri ve toplumsal diyalog, iş güvencesi ve iyi istihdam ve çalışma koşullarını geliştirir. PSI ve imzacı su şirketleri, sanayide rekabetin ürün ve hizmet kalitesi temelinde olması gerektiğini ve işçiler ile ailelerine olduğu kadar yaşadıkları yerel topluluklara da zorluklar getirecek çalışma ve istihdam koşulları temelinde olmaması gerektiğini kabul ederler.

Yurttaşlar ve yerel topluluklar, bu Yasa'da belirtilen standartlara uygun olarak sağlanan hizmetlerin imzacı şirketler tarafından sömürü ve insanlık dışı çalışma koşullarında üretilmediğine güvenebilirler. Bu şirketler, ayrıca, bağlı şirketleri, ortaklıkları ve birlikte çalıştıkları taşeronlarında da aynı ilkelerin uygulanacağını taahhüt ederler. Bu şirketler bağlı şirketleri, ortaklıkları ve taşeronlarını, bu Yasa'daki ilkelere uygun davranıp davranmadıklarını inceleyerek değerlendireceklerdir.

Bu amaçla aşağıdaki ilkeler uygulamaya geçirilecektir:

- Adil işgücü uygulamaları için ILO sözleşmeleri, özellikle toplu sözleşme hakkı ile bir sendika tarafından temsil edilme hakkı (ILO sözleşmeleri – 87, 98) ana ilkeler olarak kabul edilir.
- Su şirketleri, sendikaların sömürüyü önlemedeki katkılarının bilincindedir. Sendikaların faaliyetlerine karşı pozitif bir yaklaşım içinde olacaklardır. Herhangi bir çalışanın bir sendika tarafından temsil edilmesine hiçbir şekilde karışmayacaklardır. Şirketler, sendikal örgütlenme için gösterilen çabalar sırasında, çalışanları engelleyici, yıldırıcı, tedirgin edici herhangi bir müdahaleden kaçınacaklardır.
- Su sanayinde, inşaat işleri dahil olmak üzere, çocuk emeği kullanılamaz ve angarya yaptırılamaz (ILO sözleşmeleri 29, 105 ve 138).
- Su şirketleri, işçilerin kendileri ve ailelerinin konut ihtiyacı ve yaşama standartlarını karşılamalarını ve içinde bulundukları yerel topluluğun ekonomik refahtan yararlanabilmeleri için eşit ve adil bir ücret alma haklarını tanımaktadırlar.
- İşverenler, kadın ve erkek çalışanların eşit muamele görmesini güvence altına alacaklardır. Bu amaçla, cinsiyet eşitliğine dayalı program, sendikalar ile yapılacak toplu görüşmelerin maddelerinden birini oluşturacaktır.
- Ücretler, sosyal yardımlar, çalışma süresi ve diğer çalışma koşulları, yürürlükteki yasalara ve bu sanayideki kurallara uygun olarak, ilgili tarafların karşılıklı görüşmeleri sonunda karara bağlanacaktır.
- Şirketler, geçici ve rasgele işçi alımına başvurmaktan kaçınmalıdırlar. Ücretlilerle ilgili zorunlulukları yerine getirmek ve taşeronlarca ya da niteliksel ve kalıcı bir iş imkanı vermeyen çıraklık diploması ile işe alımların önüne geçmek suretiyle kalıcı ve düzenli istihdam sağlanacaktır. Genç işçiler, formasyon ve eğitim programlarına katılma olanağı bulmalıdırlar.
- İşverenler, düzenli ve kalıcı iş olanağı yaratmak için çaba harcamak zorunda olup, İşletmeler, bu konuda bilinen riskleri hesaba katarak, sağlıkla ilgili bilgileri güncelleştirerek zorunlu işçi sağlığı ve güvenliğine cevap vermelidirler.
- Bir çok ülkede faaliyetleri bulunan ulusötesi su şirketleri ile PSI'ya üye sendikaların işçi temsilcilerinden oluşan bir delegasyon, şirketlerdeki olası her türlü soruya cevap verebilecek özel bir danışma kadrosu oluşturmak üzere görüşmelidirler. İşverenler, bu kadronun işlevselliği için yeterli kaynağı hizmete sunacaklardır.
- Su sektöründeki adil ve eşit çalışma koşullarını güvence altına almak üzere PSI ve su yasasını imzalayan şirketler, Uluslararası Su Sanayii Konseyi kuracaklardır. Bu örgütün misyonu içmesuyu kalitesini, atık suların ekolojik olarak tahliyesini takip ederek yönetmek olacaktır. Bu yönetim, yüksek sağlık kuralları, güvenlik, formasyon, adil ve eşit çalışma koşulları ve su sanayinde çalışan ücretlilerin becerilerini geliştirmek amacıyla yapılandırılmalıdır. Bu amaçla; PSI ve su şirketleri delegasyonu sektördeki gelişmeleri tartışmak üzere yılda en az bir kez toplanacaktır. Uluslararası Su Sanayii Konseyi ve PSI ile su şirketleri delegasyonu, gerçek bir tartışma ortamı sağlayacak ölçüde yeterli malzeme ve insan kaynaklarına sahip olarak görüşmelidir.

Uluslararası mali kurumlar, su hizmetleri alanındaki yatırımlar için fon sağlayacakları zaman, kredi talep eden su şirketlerinin bu Yasa'nın hükümlerini uygulayacakları konusunda güvence vermeye teşvik edilecektir.

ÖRNEK OLAY: DEBRECEN -MACARİSTAN:

Macaristan'ın Debrecen kenti su hizmeti, uluslararası ihale ile özelleştirilmek istenmiştir.³ Debrecen kenti suyunu özelleştirme teklifi, belediye meclisi tarafından iki kez incelenerek reddedilmiştir. Belediye meclisi;

- Haziran 1994'de, su hizmetlerini taşeronlaştırmaya ve kanalizasyon işlerini Générale des Eaux'ya vermeye karar vermiştir;
- Ağustos 1994'de Générale des Eaux'nun planı, Eurawasser'in (LdE/Thyssen) teklif vermesiyle reddedilmiştir;
- 1995 Ağustosundaki seçimlerden sonra, LdE'nin teklifi de reddedilerek, su hizmetlerinin kamu bünyesinde kalmasına karar verilmiştir;
- Belediye işletmesi, gerekli yatırımlar için çokulusluların önerdiklerinden çok daha düşük miktarda banka kredisine gerek duymuş, bu krediyi Avrupa Yatırım Bankası'ndan sağlanan güvence karşılığı bulabilmiştir.

Özelleştirmenin Başlaması: 1992-94 Kamu Hamamlarının Ayrılması

1992 yılında, Debrecen'in daha önce devlet tarafından işletilen su ve kanalizasyon hizmetleri, yeni belediyeye aktarılmıştı. Halk hamamları, yüklü bir sübvansiyonla, su ve kanalizasyon hizmetleri dahilinde yönetiliyordu; belediye, hamamların ve kanalizasyonun iki ayrı birim olarak yapılandırılmasını önerdi. Bu dönemde, bir işletme komitesi de kuruldu. Sendika, hizmetlerin parçalanması yönünde işbirliği yapmayı teklif ederek, istihdamın, ücretlilerin ve yeni hamam şirketlerinde çalışacakların korunmasını talep etti.

Temmuz 1993'te, belediye, işletmelerin parçalanması yönünde karar verdi ve yeni belediye başkanı, belediyenin, sendikanın taleplerine cevap vermek için elinden geleni yapacağını bildirdi. Ancak, 1993 yılı sonunda siyasal iktidarın el değiştirmesi, yönetim ile sendikaların birlikte hareket etme olanaklarının daralması anlamına geldi.

Belediye, su hizmetlerinde parasal istikrarı sağlamak gerekçesiyle, su fiyatlarını 1 forint gibi yüksek bir düzeye çıkararak işletmeciliği 1994'ün başında ihaleye çıkardı. Sendika ve işletme komitesi, belediye meclisine, özelleştirmeye yönelik 17 maddeden oluşan şartlarını içeren bir mektup gönderdi.

³ PSPRU, 1997 nisan ayında yetkililerle görüşmeler yaparak, Heti Vilaggazdasag gazetesinde çıkan haberleri derleyerek ve çeşitli basın organlarının haberlerinden yararlanarak, Macaristan deneyimini özetleyen bir rapor hazırlamıştır. Yukarıdaki metin, bu raporun çevirisidir.

Belediye, işletme komitesi temsilcilerinin ihale görüşmelerine katılmalarını kabul ederek, işletme komitesi ile sendikanın ilişkilerini koparmayı denedi; fakat bu amaca ulaşamadı. Bu toplantılarda, teklif veren Générale des Eaux ve Lyonnaise des Eaux (LdE) - Thyssen'in ortak şirketi Eurawasser ile sert tartışmalar yaşandı.

Çelişkili Kararlar

Haziran 1994'de belediye, imtiyazın GdE'ye verilmesine karar verdi. Buna karşı Eurawasser, belediyenin şartlara uygun davranmadığını ileri sürerek lobi oluşturmaya girişti. Eurawasser'in çalışmaları, bazıları tarafından "küstahlık", "sömürgecilik" olarak değerlendirildi ve dahası "... belediye'deki yüksek görevli bir memurun Eurawasser'de bir görevi kabul ederek, rüşvet karşılığında taraf değiştirdiği" yolunda dedikodular yayıldı.

Ağustos 1994'de, belediye meclisinin olağanüstü toplantısında yapılan oylama ile gerekli çoğunluk elde edilemedi. Yapılan yeni oylamada LdE/Eurawasser galip geldi. Sendika bu oylamayı protesto ederek, söz konusu iki teklifi de desteklemediğini ilan etti.

Alternatif Çözüm için Düzenlenen Kampanya

Kamu Sektöründe Alternatif Çözüm Hazırlıkları: Su hizmetlerinin özelleştirilmesi kararının alındığı 1993 yılında, sendika ve işletme komitesi, özelleştirmeye yönelik alternatif bir çözüm incelemesi yapılmasını istediler. Sendika genel başkanı bir araştırma çalışması yapılması için talimat verdi. Sendika ek olarak, 1994 Martında bir ekonomi uzmanı ile birlikte çalışarak, parasal durumu açıklığa kavuşturan özelleştirme karşıtı yeni bir dizi argüman sundu.

Görüşmeler ve Kampanya: 1994 yılı Ağustos'unda, Eurawasser lehine alınan karardan vazgeçildi. Aynı yıl Aralık ayı içinde yapılan genel ve yerel seçimler öncesinde, sendika üç noktaya odaklanan bir strateji geliştirdi:

- İlk olarak, zaman kazanmak için, Eurawasser ile şartları görüşmek: Eurawasser, çökulusluların gelmesinin çalışma şartlarını iyileştireceğini ileri sürdü, fakat sunduğu teklif, yatırılan paranın 10 yıl içinde %50'sinin azaltılması üzerine oturtulmuştu. Bu görüşmeler Eurawasser'in, ücretliler ve çalışma şartlarına yönelik yaklaşımları ile ilgili bir metin sunmasıyla sona erdi.
- İkinci olarak, imtiyaza karşı olan politikacılar ile ittifak kurmak: Sendika, imtiyazı önlemek için her türlü ittifakı denedi ve politikacıları, söz konusu imtiyazın ilke olarak yasal olmadığı yolunda ikna etmeye çalıştı. Bu kolay olmadı; politikacılar bazen konuşmayı bile kabul etmiyorlardı.
- Üçüncü olarak, özellikle, kamu sektörü içinde alternatif mali çözüm paketleri hazırlanmasında yönetimle sıkı ilişkiler içinde olmak: Halkı, çökuluslu şirketlere karşı alternatif bir mali çözüm bulunduğuna inandırmak, en temel zorunluluklardan biriydi.

Seçimler ve Yeniden İnceleme: 1994'deki seçimler, ulusal ve yerel düzeydeki temsil yapısının değişmesine neden oldu. İktidara gelen yeni siyasi partiler, kamu sektöründeki özelleştirmeye alternatif bulmaya gönüllüydüler.

Uzmanlar, Debrecen'de Eurawasser'e imtiyaz verilmesi kararının yeniden inceleneceğini tahmin ediyorlardı. Sendika ve yönetim, yapılardan, danışmanların sorumlu olduğu yolunda bir argüman benimsediler. Belediye, 1995 Mayıs ayında imtiyazın verilmesini meclis çoğunluğu ile reddetti. Red gerekçelerinden biri, Eurawasser teklifinin özgün koşulları karşılamadığı, diğeri ise yüksek maliyetli olduğu idi.

Belediye, kendisi tarafından kontrol edilen ve Temmuz 1995'te faaliyet göstermeye başlayan ayrı bir su şirketi kurdu. Su ve kanalizasyon hizmetleri, şimdi tamamen belediyenin kurduğu şirketin elinde bulunmaktadır.

Belediye Su Şirketinin Finansmanı ve Şirket Planı

Temmuz 1995'te halk hamamları su şirketlerinden ayrıldı. Yönetim, amortismanını da içine alan ve gereğinden fazla kâra yer vermeyecek şekilde, tüm masrafları içeren bir işletme planı yaptı.

Su ve kanalizasyon hizmetleri gelirleri, uzun vadede göreceli olarak sabittir. Bu nedenle hizmetin mali açıdan yeniden yapılandırılması, aşağıdaki üç koşulun sağlanmasını gerektirmiştir:

- Amortisman giderinin, tüketici borç faturasında belirtilmesi gerekmektedir.
- Tüketicilerin geleceği görmeleri sağlanarak, yatırım giderlerini desteklemeleri yönünde ikna edilmeleri gerekmektedir.
- Bankalardan borç almak yoluyla, yatırım giderlerine hız kazandırmak gerekmektedir.

Şirket, 2 ila 2,5 milyar forint tutarlık bir yatırım gereksinmesi olduğunu hesaplamış, bu çerçevede (1) kanalizasyon şebekesinin geliştirilmesini, (2) atık suların bakımı için gerekli olan sistemin geliştirilmesini, (3) biyolojik arıtımın başlatılmasını hedeflemiş bulunmaktadır. Hazırlanan şirket planı, yatırımların bir kısmının gerçekleştirilmesi için, işletmenin kendi kaynaklarını kullanmasını ve geri kalan kaynağın ise özellikle bankalar başta olmak üzere, dışardan aranmasını öngörmektedir.

Borçlanma Yoluyla Sağlanan Para: Yatırımlar için farklı kaynaklardan krediler kullanılmıştır. Bu kaynaklardan başlıcaları Avrupa Birliği'nin çeşitli programları, diğer devletlerden gelen yardımlar, EBRD fonu ve Macaristan ticaret bankaları olmuştur.

Yönetim, bir çok banka ile kredi görüşmeleri yapmıştır. Sabit bir faaliyet olmasından ötürü su, bankacılar için güvence nedeniydi ve Macaristan ticaret bankaları bu nedenle kredi açmaya istekliydi.

1996 yılında, Ticaret Bankası ve Kereskedelmi es Credit (K&H), Avrupa Yatırım Bankası tarafından güvence verilmesi üzerine 893 milyon forint borç vermeyi kabul etti.

Borçlanma şartlarına göre, 2010 yılına kadar tüketicilerin ödemekle yükümlü oldukları su fiyatlarının hesaplanması için üzerinde uzlaşma sağlanan bir yöntem belirlenmiştir. Borç veren kurumların temel isteği, parasal kontrolün yerel yönetimlerde değil, sadece işletmelerin elinde toplanmasıdır.

İlkeler: Yatırımların yerel bir işletme aracılığıyla yapılması temel ilkedir.

- Yerel Yetki

Sorun, ulusal ve yerel düzeyde bir gurur sorunu olarak algılanmaktadır: Debrecen işletmesi, çalışmalarını yürütmek konusunda, diğer işletmeler kadar teknik yeterliliğe sahipti. Bu argüman, 1994 Aralık seçimleriyle, politik atmosferin değişmesiyle birlikte daha da güçlenmiştir.

- Yerel İstihdam

İkinci olarak, su şirketinin kendi personelini kullanarak yapacağı inşaat çalışmaları, yerel düzeyde tasarruf sağlayacaktır. Bu, yerel istihdamın korunması avantajını yaratır. Su şirketlerinin, kendileri için gerekli olan materyali de, daha ucuz bir fiyatla, bulundukları bölgeden karşılamalarıyla daha ucuza mal olur. Bir örnek olarak verilecek olursa; plastik hortumlar, çokuluslu şirketlerin ödeyeceği fiyattan %30 daha ucuzdur, zira bölgede üretilen hortumlar, hiçbir taşıma ücreti ödenmediği için daha ucuza mal olur.

- Verimlilik

Üçüncü olarak, bu yöntem daha verimlidir: Debrecen işletmesi, Szeged suyunun özelleştirilmesi ile karşılaştırılınca, (1) Debrecen, çokulusluların kazanacakları kârları ödemek zorunda kalmamıştır (2) Debrecen, Fransa'da üretilmiş olan -su sayaçlarında olduğu gibi- materyale para ödemek zorunda kalmamıştır.

- Para Kazanmak İçin Gerekli Yatırımların Yapılması

Dördüncü olarak, Debrecen'in yatırımları, teknik ihtiyaçları baz alınarak hesaplanmıştır: Çokulusluların teklif tutarları hayli yüksek ve teknik planda kendini aklamayacak düzeyde iken, belediye işletmesi söz konusu ihtiyaçlar için uzun uzun görüşmüştür. Eurawasser'in 3 milyar forintlük yatırım teklifi, 25 yıl içinde elde edilecek yüksek kâra denk düşüyordu. Eurawasser'in isteyeceği fiyattan %60 daha ucuza mal olan 320 milyon forint tutarında inşaat (Nisan 1997'de 23 km kanalizasyon tamamlandı) gerçekleştirilmiştir.

Sonuçlar

Debrecen örneğinden sendikacıların çıkartacağı birçok ders vardır.

- Alternatif çözüm paketinin savunulması için yönetimle işbirliği yapmak önemlidir.
- Sendikanın, kamu desteğini almak için yönetime baskı yapmak ve risk altına girmekle kaybedeceği hiçbir şey olmadığı görülmüştür.
- Sağcı ve solcu siyasal partiler, bir dizi haklı neden üzerinde durularak ikna edilebilir. (Bu örnekte, örneğin milliyetçileri ikna için milli değerler üstünde durulmuştur)
- Sendika ve yönetimin baskısı olmasaydı, alınan politik kararlar tümüyle başka bir doğrultuda alınmış olacaktı.

- En önemli nokta ise, yabancı sermaye olmadan da iş yapılıyor olması kanıtlanmıştır.

Debrecen su hizmetlerini özelleştirmektense, kamu sektörü bünyesinde kalması kararı, elle tutulur şu sonuçları çıkarmıştır:

- 300 kişilik bir istihdam sağlanmıştır. Oysa imtiyaz alan özel girişimciler istihdamı %50 düşürmeyi öngörmüyorlardı.
- Su tarifeleri, imtiyaz alan özel girişimcilerin teklif ettiği fiyattan %75 daha aşağı bulunmaktadır.
- Şebeke, imtiyaza talip olan özel girişimcilerin önerdiğinden daha fazla genişletilmiştir.

ÖRNEK OLAY: LODZ - POLONYA:

Lodz, Polonya'nın doğusunda, yaklaşık 900.000 nüfuslu büyük bir sanayi kentidir. Sanayinin temeli tekstildir.

1993 yılında Générale des Eaux (GdE), su dağıtımının özelleştirilmesini önermişti. Solidarnasc, GdE'nin bu projesini, projeye karşı olan yerel basından öğrenmiş ve bir sendikalar kampanyası örgütlemiştir. Kampanyanın ilkeleri şunlardır:

- Diğer sendikalarla işbirliği yapmak,
- İşçilerle toplantılar ve greve gidilmesi için oylama yapmak,
- Yatırımlar için mali plan seçenekleri hazırlamak,
- Basın ve medyadan sürekli bir biçimde yararlanmak,
- Politikacılarla yoğun ilişkiler kurmak,
- Yerel seçimlerin yapılacağını göz önünde tutarak yaygın şekilde bildiri dağıtmak.

1994 yılında yapılan seçimleri bir başka partinin kazanması ve yeni belediye başkanının GdE ile görüşmeleri kesmesi üzerine özelleştirmenin de önü kesilmiştir. Günümüzde, su dağıtımı hala kamunun elinde bulunmaktadır.

İlk Öneri

Général des Eaux (GdE), 1993 yılında Lodz şehrinin su ve kanalizasyon şebekelerinin özelleştirilmesi ile ilgili bir öneri mektubu vermiştir.

- GdE, belediye başkanına, Mart 1993'te diğer yetkililerin bilgisi bir teklif vermiştir.
- Teklif, atık suların arıtılması için yeni bir istasyonun finansmanını içeriyordu.
- Aynı yıl içinde (Eylül 1993) basındaki bir makale, proje ile ilgili kişilerin isimlerini açıklıyordu. Makalede, GdE'nin çok güçlü bir işletme olduğu ve Fransız İhracat Kredileri Ofisi'nin işin içinde olduğu belirtiliyordu. Proje, toplam 60 milyon ECU tutarında üç ayrı kredi ile gerçekleştirilecekti.

- Gerçekte teklif yalnızca finansman üzerinden değil, aynı zamanda “aynı” kredi (materyal, inşaat, hizmetler vs.) üzerinden ayarlanmıştı. Böylece, teklif GdE için finans riski taşııyordu ve işletme, kullanılmamış krediler ile kullanılmamış materyalden vs. yararlanabilecekti.

Sendikal Kampanya

NSZZ (Solidarnosc), yerel basından öğrendiği bu girişim üzerine, belediye meclisinden bir toplantı talebinde bulundu. Proje ilerlemesine karşın, sendikanın görüşme başvurusu yanıtsız kaldı.

- NSZZ, OPZZ (eski komünist sendika) ile birlikte özelleştirmeye karşı bir kampanya örgütledi. NSZZ belediye personelinin %25’ini, OPZZ %20’sini temsil ediyordu. Birbirlerine karşıt konumlarda yer alan bu iki sendikanın birlikte hareketi, oldukça sıra dışı bir durumdu.
- İki sendika, özelleştirmenin uygulanması durumunda greve gidilmesi için bir referandum düzenlediler. 1400 üye personelin 1200’ü grevden yana iken, 40’ı greve karşı, diğerleri ise çekimser kaldı.
- Solidarnosc başkanı, su hizmetlerinde çalışan işçilerin özelleştirmeye karşı çıkmasına rağmen, belediyenin özelleştirme planını kamu önünde açıkça destekliyordu.
- Solidarnosc, düzenlediği olağanüstü toplantı ile başkanın görevinden azledilmesi kararını aldı.

Alternatif Kamu Bütçesi Planı

Sendikalar, atık su arıtma istasyonunu işletmeye yönelik kredi planları yaptılar. Gerekli sermayeyi Polonya kaynaklarından nasıl bulacaklarını göstererek, özelleştirme taraftarı argümanları sıfıra indirmeyi amaçlıyorlardı.

- Plan, uzman üyelerin (ekonomist, mühendis vs.) yardımıyla gerçekleşti. Sendika ayrıca su şirketi yönetimiyle de işbirliği yaptı. Bir diğer finans kaynağı Polonya Ulusal Çevre Fonu’ndan bulundu.
- Sendika tarafından teklif edilen plan, özelleştirmeden çok daha ilginçti. Finans kaynağı GdE’nin kaynaklarından net bir şekilde daha ucuzdu ve proje sadece su arıtma istasyonunu değil tüm kanalizasyon sistemini içeriyordu.

Kampanya

Sendika, 1993 yılı Ağustos ayında kendi hazırladığı proje planını, bir raporla birlikte belediye meclisine sunmuştur.

- Sendika, Lodz’daki tüm medyada (gazeteler ve radyo kanallarında) kendi görüşlerine genişçe yer veren bir bildiri yayımlamış ve halktan çok büyük bir destek görmüştür.
- Belediye başkanı, radyolardan, su hizmetlerinde çalışan işçileri başarısızlıkla; sendikanın projesinden yana olan yöneticileri bunamışlıkla; NSZZ’yi işsizlik yalanlarıyla halkın gözünü korkutan tekerci bir sendika olmakla suçladı. İşçiler

NSZZ'yi arayarak bu suçlamalara cevap verilmesi için baskı yaptılar ve grev hazırlıkları başladı. Sendika, belediye başkanının halkın önünde radyodan özür dilemesini sağladı.

Grev ve Belediye Başkanına Yapılan Baskı

- Sendika, referandum yaparak grev kararı aldı. Bu karar, personelin %100'e yakın bir bölümünün sendikalı olması göz önüne alındığında, daha da büyük bir önem kazanmaktaydı. Sendika, seçim sonuçlarından medyayı doğrudan haberdar etti ve grev komitesi kurdu.
- Ocak 1994'de sendika, 600 işçinin katıldığı ve belediye başkanı ile belediye başkan yardımcısının da davet edildiği bir toplantı düzenleyerek, belediye başkan ve yardımcısından, personelin önünde özelleştirme projesini savunmasını istedi. İşçiler sermaye ve teknik yeterlilik konusunda çok net ve açık sorular sordular; belediye başkanı ve yardımcısı ikna edici olmaktan çok uzaktılar ve salondan dışarı atıldılar. Toplantıda, eğer belediye GdE'nin projesini kabul ederse su kesintilerine varacak denli her çeşit eylem yapılması yönünde karar alındı.

Politik Baskı

Sendika politikacıların desteğini kazanmak için uzun soluklu bir kampanya başlattı. Milletvekillerine, senatörlere ve yerel meclis üyelerine aralıksız olarak birçok mektup gönderdi.

- Sendikalar alabildiğince fazla milletvekili ve meclis üyesiyle gizlice görüştüler; bazı politikacılar sendikayla resmi olarak görüşmekten çekiniyorlardı, zira bazı politikacılar sendikaları desteklemezken bazıları sendikaları desteklemekle birlikte NSZZ'yi desteklemiyorlardı.
- Bu görüşmeler, meclis üyeleri ile bölgenin milletvekilleri arasındaki görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına ve bu farklılaşmaların kamuoyu tarafından görülmesine yardımcı oldu.
- Sendikalar, milletvekilleri ve meclis üyelerine özelleştirmeye karşı bir doküman imzalatıldılar.

Bildiriler ve Seçimler

Bütün bu gelişmelere karşın, belediye meclisi Mayıs 1994 sonunda su hizmetlerinin işletme ve finansmanının GdE tarafından kontrol edilen bir şirkete devredilmesini öngören bir sözleşme imzaladı; çünkü yerel seçimler Haziran ayında yapılacaktı.

- Temmuz 1994'de, sendikalar özelleştirme karşıtı bir bildiri yayımladılar. Bildiride, rekabet için çağrı yapılmadığı, bütçe planının aldatmacadan ibaret olduğu ve daha az maliyetli kamu sektörü kaynaklı bir bütçe yapılabileceği vurgulanıyordu. Sendika bu bildiriden 200 bin adet bastırarak, su hizmetlerinde çalışan işçiler tarafından kentteki tüm evlere dağıttı.
- Suyun özelleştirilmesi seçim kampanyasının önemli bir konusu haline dönüştü. Belediye başkanı, bildirinin illegal olduğunu ileri sürdü; fakat NSZZ bunun iş çatışmaları çerçevesine giren yasal bir sendikal silah olduğunu savundu ve belediye başkanının hukuksal başvurusu adalet tarafından reddedildi.

Seçim Zaferi: GdE'nin Teklifi Reddedildi

Seçim sonuçları zelleştirme karşıtı olanların lehine sonuçlandı ve Marek Talkowski yeni belediye başkanı seçildi.

- Sendikalar Ağustos 1994'de yeni belediye başkanına, suyun özelleştirilmesi projesinin tekrar incelenmesi koşuluyla işçi eylemlerini durduracaklarını bildirdiler. Milletvekilleri ve senatörler de, belediye başkanına projenin yeniden gözden geçirilmesi için mektup yazdılar.
- Belediye başkanı sendikalarla görüştü ve projeyi tekrar incelemeyi kabul etti. İnceleme boyunca, sendikalar bilinçli bir şekilde yurttaş ve işçi taraftarı bir davranış sergilediler.
- Belediye başkanı, zelleştirme projesinden vazgeçtiğini bildirdi. Sonuç olarak Ağustos 1995'de, belediye meclisi GdE'nin teklifini reddeden kararı onaylayarak kabul etti.

1998: Su Hizmetleri Hala Kamu Sektöründe

- şu anda belediye meclisi, sadece su ve kanalizasyondan sorumlu bir şirket kurulmasını önermiş bulunmaktadır. Bu şirket, su ile ilgili olarak sendikalarla sıkı bir iletişim içinde bulunacaktır.
- Suyun biyolojik arıtımını yapan tesisin ilk bölümü faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Kanalizasyon ile ilgili yatırımlar ağır ama emin bir şekilde devam etmektedir.
- NSZZ'nin hesaplarına göre sendikal kampanya sayesinde Lodz şehri 8 milyar \$ tasarruf yapmıştır. Bu miktar, GdE'nin teklif ettiği amortisman tutarına denk düşmektedir. Fonlar belediye meclisi ya da devlet yatırım fonlarından karşılanmıştır.
- şubat 1998'de Lodz şehrinin su ve kanalizasyon işletmesini üstlenen şirketin fiyat tarifeleri, su ve kanalizasyonun özel şirketlerce yapıldığı Gdansk'ından daha düşüktür.